

ARCHEOLOGIE

k titulu, v němž se objevuje slovo „pohan“. Jinak antika a pohanství přišly v knize zkrátka, dokonce ani náznaky renesanční estetiky a „teorie poznání“ Mojmir Grygar nepřipouští. To spíše přikládá sluchu domněnkám o Boschově skryté herezi, i když sám klade důraz na jeho zbožnost.

Kacířem ani dogmatikem podle Grygara Bosch nebyl, vizionářem však ano, byť přespříliš ovlivněným „protestantskou skepsí“, což je vzhledem k datu jeho úmrtí († 1516) poněkud přitažené za vlasy. Ani do středověku autor nenahlíží příliš často. Povedly se mu však dvě trefy do černého, když připomněl názory sv. Bernarda na straně jedné a zvláštní svět v bordurách knih a na hlavičích sloupů na straně druhé. Také citace Albrechta Dürera tu stojí za zmínku. Pokud skutečně napsal, že to, co maluje Bosch, „nikdo předtím nespatriš, ani nevymyslel“, mělo by to svoji váhu. Výrok se mi nepodařilo ověřit, Dürer však při své cestě do Holandska v letech 1520–1521 mohl některá jeho díla spatřit. V každém případě je pozoruhodné, že se již v 16. století Boschovy obrazy staly jedním z nejžádanějších artiklů na trhu s uměním a že nemohly chybět ani v Escorialu bigotního španělského krále Filipa II., ani v galerii jeho rozmarilého synovce Rudolfa II.

V koktejlu různých postřehů, které Grygar zkušene umí namíchat, se výrazně prosazují paralely s mladšími romány, jejichž autorem byl François Rabelais. Rovněž již něco pamatuji, a tak se mi hned vybavilo, jakou rezonanci ve své době mělo Bachtinovo dílo o lidové kultuře středověku a renesance. I když v Boschových obrazech lze do jisté míry nalézt „uvolnění stavidel etických i estetických norem“, přece jen k „smíchové kultuře“ Mastičkáře na straně jedné a veršováněk Hanse Sachse na straně druhé měly dosti daleko, zvláště když podle Grygara tento nadaný rodák z Hertogenbosch neměl rád hrubost a obscenitu. A opět jsem našel místo, které si zaslouží pozornosti. Grygar totiž v prvcích Boschovy vizuální představitivosti nalézá analogii k Rabelaisově zálibě vytvářet neologismy. V početných obrazových přílohách lze k tomu snadno nalézt doklady.

Shrnuji: To co jsem hledal, jsem v knize našel. Přesto však nelituji, že jsem si tuto esej ze staré školy přečetl.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

Andrea BARTOŠKOVÁ, *Budeč. Významné mocenské centrum prvních Přemyslovců*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2014 (= Archeologica 1)

182 s., ISBN 978-80-7422-295-5

V rámci nové ediční řady Nakladatelství Lidové noviny budou nyní širšímu publiku nabízeny poměrně obsáhlé „průvodce“ po významných archeologických lokalitách s cílem seznámit je se současným stavem výzkumu. Autorka vstupní publikace v této sérii Andrea Bartošková je jednou z našich předních odbornic na rané středověkou archeologii, jež prošla školením Jiřího Slámy, a patří ke generaci, která určuje současné paradigma dějin Čech v 9.–10. století. Snad i proto, že se publikace zaměřuje na jednu lokalitu, zasazuje autorka svůj text do dnes již tradičního výkladového rámce, jak jej vymezili z historiků Dušan Třeštík a mezi archeology právě zmiňovaný J. Sláma. Nadto Bartošková v úvodu nabízí kromě základních topografických informací i dějiny archeologických výzkumů budečského hradiště, se kterými měla možnost důvěrně se seznámit. Nearcheolog zde ocení možnost nahlédnout do odborníkovy kuchyně a seznámit se s těmi typy archeologických nálezů, jež jsou považovány za chronologicky signifikantní.

Vznik prvního valu autorka podobně jako jeden z prvních budečských archeologů Miloš Šolle datuje na základě keramiky nalezené v tělese valu. Avšak na rozdíl od svého předchůdce posouvá dataci keramiky, a tím i vznik valu, do pozdější doby (870–900), zcela jistě však do doby před výstavbou tamního kostela sv. Petra. Stavbu prvního hradu autorka hypoteticky spojuje s knížetem Bořivojem (po 872–890?). V prostoru vymezeném hradbou byly až do počátku 11. století hloubeny polozemnice. K nim se později připojily i čistě nadzemní stavby, k jejichž zbudování bývalo mnohdy částečně využíváno i kamene.

Za vrcholnou fázi fungování hradu autorka považuje první třetinu 10. století, vymezenou vládami knížat Spytihněva, Vratislava a Václava, kdy se mj. plocha chráněná hradbou rozšiřuje i o prostor někdejšího předhradí. Autorka v této souvislosti rovněž upozorňuje na dvě pohřebiště, jedno u kostela (56 hrobů do roku 935), druhé v nedalekých Zákolanech (více než 17 hrobů do roku 950), jež archeologům nabídla výmluvně

svědectví v podobě bohatých hrobů, vybavených mimo jiné šperky spojovanými s tzv. velkomoravským horizontem (konec 9. – polovina 10. století). Spolu s existencí dvorce v jihozápadní části opevněného prostoru, který zanikl rovněž někdy okolo roku 935, indikují bohaté přílohy, tvrdí autorka, přítomnost elit. Spytihněvem vystavěná rotunda se v původní podobě nedochovala, byť tvoří základ dodnes stojící stavby – kostel byl ještě během doby knížecí, avšak po zániku hradu přestavěn. Na náročnost celého podniku ukazuje použití opuky, jež musela být na Budeč dovážena.

Zánik prvního valu spolu s nálezem hromadného hrobu autorka předatovává spíše na přelom druhé a třetí třetiny 10. století. (Pozoruhodné je, že k ubitým mužům byly zřejmě dodatečně a po delší dobu pohřbívány ženy a děti.) Někdy ve stejné době měl zaniknout i dvorec. Hrad jako takový ovšem nezankl a opevnění bylo ještě ve druhé třetině 10. století obnoveno. Zároveň byl vystavěn i druhý kostel, zasvěcený Panně Marii, kolem nějž se také začalo nově pohřbívát. Existenci údajného druhého dvorce, jenž měl zaujímat zhruba stejnou plochu jako dvorec předchozí, autorka přesvědčivě vyvrátila již před časem. Za povšimnutí však stojí doklady řemeslné výroby. Význam hradu po mém soudu dokládá i třetí fáze opevnění, jež je zdaleka nejmohutnější a dá se datovat jen velmi přibližně do druhé poloviny 10. a na počátek 11. století. Záhy poté je však hrad i místní osídlení opuštěno.

I když je shrnutí základních informací o samotné Budči užitečné, rád bych zdůraznil zejména ty pasáže, které pojednávají o osadách vně budečských hradeb, neboť přes cenná dílčí zjištění toho dosud víme o provázanosti našich raně středověkých hradů s jejich zázemím velmi málo. Přehledná mapa zachycuje dokonce sedm archeologicky doložených sídlištních koncentrací (být doklady povrchovými sběry zřejmě nebudou tak jednoznačné) v okruhu jednoho kilometru od středu hradu, k nimž lze připojit minimálně devět dalších sídlištních koncentrací do pěti kilometrů od hradu. Neméně důležité jsou i hrobové nálezy, jež prokazují přítomnost elit mimo centra, jak na ni v souvislosti s Velkou Moravou nedávno upozornil Ivo Štefan.

Knihy Andrey Bartoškové sice nenabízí odborníkům zcela nové informace, avšak představuje jejich užitečné, srozumitelné a čtivé shrnutí, jež zřejmě osloví i širší okruh odborníků, případně zájemců o historii. Doufáme, že následující knihy z této nové řady budou v nastoleném trendu pokračovat.

DAVID KALHOUS

Ivana BOHÁČOVÁ – Gabriela BLAŽKOVÁ, *Pohřebiště na Loretánském náměstí v Praze-Hradčanech. Archeologický výzkum Ivana Borkovského a jeho výsledky. Díl 1: Textová část; Díl 2: Dokumentace*, Archeologický ústav AV ČR, Praha 2011

348 + 312 s., ISBN 978-80-87365-30-4; 978-80-87365-31-1

Jedno z citlivých míst archeologie představuje zpracování rozsáhlých výzkumů. Je přiznačné, že největší výzkumy, mnohdy na klíčových lokalitách, čekají na své vyhodnocení i desítky let; není výjimkou, že autor výzkumu jej z různých důvodů nezpracuje během svého života vůbec. Nálezy i dokumentace pak stárnou nejen fyzicky, ale i morálně, a ve značném množství případů již dodatečně zpracování není vůbec možné, anebo vynaložená námaha není adekvátní výsledku. Pro úspěšné zvládnutí takového úkolu je v první řadě klíčová kvalitní terénní dokumentace a důsledná evidence nálezů.

Jedním z badatelů, jehož dokumentace byla vždy na velmi vysoké úrovni, byl Ivan Borkovský (1897–1976). Tento průkopník archeologie středověku se v roce 1943 stal po Karlu Guthovi, jemuž dělal od roku 1926 asistenta, vedoucím archeologického výzkumu Pražského hradu. Borkovského dokumentace představuje natolik cenný pramen pro poznání jím zkoumaných lokalit, že bylo přistoupeno k jejímu kritickému přezkoumání a vydání. Po důkladném vyhodnocení nejstarší církevní architektury Pražského hradu (2000) obrátili pracovníci Archeologického ústavu AV ČR v Praze pozornost k lokalitě poněkud méně známé, ovšem nikoliv méně významné – pohřebiště na Loretánském náměstí.

Archeologický výzkum zde probíhal v letech 1934–1935 a bylo při něm odkryto více než 598 hrobů (nepočítaje v to množství rozptýlených kosterních pozůstatků), základy barokní kaple sv. Matouše a řada sídlištních objektů. Nejstarší etapu pohřbívání představuje ojedinělý žárový hrob, náležející časně slovanskému období, a několik keramických zlomků, které snad mohou indikovat existenci dalších stejně starých hrobů. Hlavní etapa pohřbívání začíná ve druhé polovině 11. století – nejstarší hroby jsou datovány denáry Vratislava II. a ojediněle porušují některé starší hroby. Jednalo se o řadové pohřebiště s přibližně 15 řadami a cca 15–20 hroby na řadu. Postupně rostl počet superpozicí jednotlivých hrobů a pozvolna se